

„GONE BUT NOT FORGOTTEN” – OFIARY RAJDU *GOEBENA* I *BRESLAUA* NA IMROZ (20 STYCZNIA 1918)¹

Piotr Nykiel

Wypad *Goebena* i *Breslaua* (pod tureckimi banderami, jako *Yavuz Sultan Selim* i *Midilli*) w kierunku Imroz, przeprowadzony 20 stycznia 1918 zakończył się tragicznie dla większości załogi utraconego w powrotnej drodze *Breslaua* oraz dla przeważającej części marynarzy brytyjskich monitorów *M28* i *Raglan*², które padły ofiarą niemieckich krążowników.

Zarówno w tym, jak i w większości podobnych przypadków historycy ograniczają się na ogół do podania suchej liczby zabitych, nie wnikając w ich personalia, ani w to, czy aby na pewno wszyscy spoczęli na dnie wraz z jednostkami, na których służyli. Często takie podejście do problemu usprawiedliwić można brakiem źródeł poświadczających stan osobowy załóg w feralnym dniu. Ponadto, niejednokrotnie łatwiej jest ustalić nazwiska ocalałych marynarzy, gdyż mogą się one pojawiać w różnych dokumentach w kontekście ich późniejszej służby na innych okrętach. Nierzadko uratowani stanowią też zaledwie garstkę ludzi, więc – brutalnie rzecz ujmując – łatwiej ich policzyć i zapamiętać. Na ogół przyjmuje się również *a priori*, że skoro dana jednostka zatонуła (niezależnie od tego w jakiej odległości od brzegu), to polegli marynarze spoczywać muszą w jej wraku.

Powyższy „automatyzm” częściowo sprawdza się w przypadku załogi *Breslaua*. Znaczna dystans od brzegu w chwili zatonięcia oraz duża głębokość, na której spoczął okręt wykluczają sensowność szukania na lądzie jakichkolwiek pochówków związanych z tą tragedią. Można jednak ustalić nazwiska i stopnie poległych marynarzy *Kriegsmarine* z jego pierwotnej, niemieckiej załogi³. Ich kompletną listę opublikowała niedawno turecka historyczka Hafize Kasar⁴. W odniesieniu do towarzyszących Niemcom Turków danych takich na chwilę obecną nie posiadamy. Nie można jednak wykluczyć ich odnalezienia w przyszłości, gdyż zbiory tureckich archiwów wojskowych wciąż nie są do końca opracowane i skatalogowane.

Nieco inaczej sprawa przedstawia się w przypadku ofiar z monitorów *M28* (przypuszczalnie 43 poległych)⁵ i *Raglan* (127 poległych), które zatонуły tuż przy

¹ Niniejszy tekst opublikowany został w kwartalniku „Okręty Wojenne” (3/2009(95), s. 18-20).

² Wydarzenia te szczegółowo opisane zostały w artykule Piotra Nykiela pt. *Goblo! Rajd na Imroz 20 stycznia 1918*, „Okręty Wojenne”, 1/2008(87), s. 24-30.

³ Jak wspomniano w artykule P. Nykiela (*op. cit.*), Niemcy stanowili większość załogi, a tym samym także ofiar na wspomnianym lekkim krążowniku.

⁴ *Birinci Dünya Savaşında ölen Alman askerlerin kayıp listesi* (http://www.geliboluyuanlamak.com/haber_detay.php?haber_id=200). Warto przyjrzeć się wnikliwie temu zestawieniu, gdyż znaleźć w nim można 30 nazwisk marynarzy o bezspornie polskich korzeniach.

⁵ Autor nie natrafił na żadne źródło, które podawałoby dokładną liczbę poległych oficerów i marynarzy z *M28*. Jeśli jednak przyjmiemy, że łączna liczba ocalałych członków załóg obu monitorów wyniosła zdaniem Jana Gozdawa-Gołębiowskiego i Tadeusza Wywerki Prekurata (*Pierwsza wojna światowa na morzu*, Wydawnictwo Lampart, Warszawa 1994, s. 450) 132 ludzi, a z załogi *Raglana* uratowało się 93 (por.: Maciej S. Sobański, *Brytyjskie monitory typu „Abercrombie”* (część II), „Okręty Wojenne” (82) 2/2007, s. 33), to okaże się, że z *M28* przeżyło 39. Zakładając więc, że w chwili zatonięcia okrętu na

nabrzeżu w zatoce Kuzu. Marynarzy, których zwłoki udało się wydobyć z wraków pochowano pierwotnie na wyspie Imroz w pobliżu portu we wspomnianej zatoce. Po kapitulacji Imperium Osmańskiego i rozpoczęciu przez Brytyjczyków okupacji cieśnin, jeszcze w 1918 r. w rejonie Dardaneli pojawili się pracownicy Commonwealth War Graves Commission (CWGC), którzy rozpoczęli porządkowanie cmentarzy wojennych założonych podczas walk w 1915 i 1916 r. oraz tworzenie nowych. W ramach tych prac dokonano przeniesienia pochówków z Imroz na półwysep Gallipoli. Marynarze z HMS *Raglan* i *M28* spoczęli więc ostatecznie na przylądku Helles, na cmentarzu Lancashire Landing, gdzie pochowano głównie ofiary walk o plażę W, jakie toczono niedaleko tego miejsca w pierwszych godzinach i dniach po desancie na półwysep (czyli począwszy od 25 kwietnia 1915). Jak widać w Tabeli 1, na wspomnianym cmentarzu leży jednak tylko trzech ludzi z *M28* i 28 z *Raglana*. Co zatem z pozostałymi? Mimo ogromnej skrupulatności Brytyjczyków ustalenie brakujących nazwisk jest niezwykle trudne z uwagi na to, iż liczące kilkaset tysięcy wpisów rejestry CWGC (zarówno te drukowane, jak i elektroniczne) nie dają możliwości wyszukiwania według nazw okrętów. Tak więc, aby ustalić personalia i miejsce spoczynku marynarza z konkretnej jednostki przejrzeć należy nazwisko po nazwisku wszystkie rejestry... Kwerenda w Internecie (poza oficjalną stroną CWGC) przynosi dosyć rozczarowujące rezultaty. Pojawiają się tylko trzy nazwiska związane z zagładą *Raglana* i wszystkie one są jedynie upamiętnione na pomniku The Chatham Naval Memorial (por.: Tabela 2), na którym wyryto personalia oficerów i marynarzy Royal Navy poległych podczas obu wojen światowych. Dla wszystkich wymienionych tam osób macierzystym portem było Chatham, a miejscem wiecznego spoczynku morze. Pozostaje nam więc tylko domyślać się, że eksplozje jakie doprowadziły do zatonięcia obu monitorów były tak silne, iż w ich następstwie zidentyfikować udało się jedynie zwłoki tych marynarzy, którzy obecnie spoczywają na półwyspie Gallipoli, zaś szczątków pozostałych nigdy nie odnaleziono.

Tabela 1: CZŁONKOWIE ZAŁÓG MONITORÓW <i>M28</i> I <i>RAGLAN</i> POCHOWANI NA CMENARZU LANCASHIRE LANDING NA PÓLWYSPIE GALLIPOLI (PRZYŁĄDEK HELLES)				
l.p.	Nazwisko i imiona	Stopień / Specjalność	Wiek	Jednostka
1	Ballam Reginald Charles	pomocnik pierwszego kucharza RN. M/2689	25 l.	HMS <i>M 28</i>
2	Berry H.	sygnalista RN. J/31818	19 l.	
3	Collier J.	palacz 1. klasy RN. K/36321	18 l.	
4	Cruttenden V.	główny pisarz RN. 347357	31 l.	
5	Dean A.	mat RN. J/61411	19 l.	HMS <i>Raglan</i>
6	Divine C. L.	kapitan rezerwy Royal Navy	30 l.	
7	Durrand W.	bednarz 2. klasy RN. M/10812	28 l.	
8	Fitzpatrick M. J.	artylerzysta DSM. RN.	28 l.	
9	Haigh G.	st. mat RN. J/4609	?	

jego pokładzie znajdowała się pełna załoga w liczbie 82 ludzi (por.: *Jane's Fighting Ships of World War I*, Studio, London 1990, s. 64), śmierć ponieść musiało 43.

10	Hall Edward Cecil Francis	cieśla 2. klasy RN. M/13371	30 l.	HMS <i>Raglan</i>
11	Hollamby E. H.	telegrafista RN. J/32431	19 l.	
12	Hunter T. S.	st. mat RN. 238392	27 l.	
13	Knights F. J.	mat RN. SS/5125	?	
14	Lagan Mc W. S.	st. sygnalista RN. J/17101	?	
15	Larney Mc E.	technik maszynowy rezerwy Royal Navy 1166/EA	31 l.	
16	Lewis G.	szeregowy piechoty morskiej PLY/13094	31 l.	
17	Maskell F. A. J.	st. mat RN. 227359	29 l.	
18	Minnett C. T.	mat RN. J/39163	?	
19	Moran H.	sygnalista RN. J/13822	22 l.	
20	Morgan A.	st. marynarz RN. J/61408	20 l.	
21	Myers T. H.	cieśla ochotniczej rezerwy Royal Navy T3/190	23 l.	
22	Owlett D.	steward RN. M/936	24 l.	
23	Pitt A. J.	artylerzysta RN.	26 l.	
24	Richardson E.	st. mat RN. J/1298	26 l.	
25	Robson C. C.	st. marynarz RN. J/38584	18 l.	
26	Simpson S.	steward oficerski 2. klasy RN. L/6388	22 l.	
27	Smith A. B.	palacz 1. klasy RN. K/24901	31 l.	
28	Sturgess C.	palacz 1. klasy RN. 309964	28 l.	
29	Suthard F.	pomocnik stewarda RN. M/26371	18 l.	
30	Vickery F. H.	palacz 1. klasy RN. K/12140	27 l.	
31	Wells E. H. C. H.	trębacz piechoty morskiej GH/20986	18 l.	

Tabela 2: CZŁONKOWIE ZAŁOGI MONITORA <i>RAGLAN</i> UPAMIĘTNIENI NA THE CHATHAM NAVAL MEMORIAL				
l.p.	Nazwisko i imiona	Stopień / Specjaność	Wiek	Jednostka
1	Goldsmith Harry	mat RN. J/27719	22 l.	HMS <i>Raglan</i>
2	Starling Arthur William	mat SS/6937	20 l.	
3	Swan Frederick Charles	palacz 1. klasy SS/104622	29 l.	

BIBLIOGRAFIA:

- Gozdawa-Gołębiowski J., Wywerka Prekurat T., *(Pierwsza wojna światowa na morzu, Wydawnictwo Lampart, Warszawa 1994*
- *Jane's Fighting Ships of World War I, Studio, London 1990*

- Kasar H., *Birinci Dünya Savaşında ölen Alman askerlerin kayıp listesi* [Spis niemieckich żołnierzy poległych w pierwszej wojnie światowej], http://www.geliboluyuanlamak.com/haber_detay.php?haber_id=200
- Sobański M. S., *Brytyjskie monitory typu „Abercrombie”* (część II), „Okrety Wojenne” (82) 2/2007, s. 29-34
- Taylor P., Cupper P., *Gallipoli. A Battlefield Guide*, Kangaroo Press, East Roseville 2000
- <http://homepages.rootsweb.ancestry.com/~starling/Genealogy/DebtOfHonour/ArthurWilliamStarling.html> [inskrypcja dot. A. W. Starlinga]
- <http://www.roll-of-honour.com/Kent/RainhamBritishStandardCementWorks.html> [inskrypcja dot. F. C. Swana]
- <http://www.doverwarmemorialproject.org.uk/casualties/wwi/surnamesg.htm> [inskrypcja dot. h. goldsmitha]